

Poznań, 1.05.2021 r.

prof. UAM dr hab. Łukasz Donaj

Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM

Zakład Stosunków Międzynarodowych

ul. Uniwersytetu Poznańskiego 5, 61-614 Poznań

tel. +48 61 829 6625, +48 61 829 6517; fax +48 61 829 6626

e-mail: wnpid@amu.edu.pl

OCENA

osiągnięć naukowo-badawczych, dorobku dydaktycznego

i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej

doktor Magdaleny Żakowskiej

ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego w zakresie

nauk społecznych w dyscyplinie nauk o polityce i administracji

na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych

Uniwersytetu Łódzkiego

Sylwetka Habilitantki

Doktor Magdalena Żakowska jest absolwentką Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego (kierunek: „*międzynarodowe stosunki polityczne*” / specjalność: „*wschodnia*”), w którym w 2003 roku obroniła pracę magisterską nt. *Rosyjscy Niemcy w Rosji i w Niemczech* - promotorem był prof. dr hab. Andrzej de Lazari. W 2010 roku, na podstawie rozprawy doktorskiej nt. *Russland- i Polendeutsche. Zaprogramowanie kulturowe niemieckich „późnych przesiedleńców” z Rosji i z Polski*, napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. A. de Lazari (recenzentami w przewodzie doktorskim byli: prof. dr hab. Roman Bäcker oraz prof. dr hab. Rafał Stobiecki) uzyskała stopień doktora *nauk humanistycznych w zakresie historii*.

W latach 2010-2013 dr M. Żakowska była zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Europy Środkowej i Wschodniej na Wydziale Studiów Międzynarodowych

i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Następnie, do 2018 pracowała jako adiunkt w Katedrze Studiów Europejskich, a obecnie jest zatrudniona w Katedrze Teorii i Historii Stosunków Międzynarodowych (wspomnianego wcześniej Wydziału UŁ).

Ocena osiągnięcia naukowego Habilitantki

Oryginalne osiągnięcie naukowe Habilitantki, które jest podstawą ubiegania się o kolejny stopień naukowy, zatytułowane zostało *Rosja w niemieckim, austriackim i szwajcarskim dyskursie medialnym od XIX do XXI wieku*. Składa się nań samodzielna monografia pt. *Kłopoty z niedźwiedziem. Rosja w niemieckim, austriackim i szwajcarskim dyskursie medialnym od XIX do XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, ISBN: 978-83-8142-640-4, ss. 347 (recenzentem wydawniczym był prof. dr hab. Oleg Riabow z Uniwersytetu w Petersburgu).

Celem pracy była identyfikacja i dekonstrukcja politologicznych dyskursów medialnych dotyczących Rosji w niemieckojęzycznych środkach masowego przekazu od drugiej połowy XIX do początku XXI w. Dr Magdalena Żakowska skoncentrowała się na wyszczególnieniu i analizie poszczególnych komponentów wizerunku polityki zagranicznej Rosji na wyselekcjonowanym materiale badawczym, obejmującym nie tylko prasę codzienną, w tym satyryczną i materiały propagandowe, lecz także podręczniki do historii. Przedsięwzięcie dr M. Żakowskiej ma oryginalny charakter i wypełnia lukę jaka powstaje na gruncie *nauk o polityce i administracji* w zakresie uzyskania konkretnych odpowiedzi na pytania o to:

1. Jakie dyskursy politologiczne związane z Rosją toczyły się w niemieckojęzycznych mediach sto pięćdziesiąt, sto i pięćdziesiąt lat temu, a jakie toczą się obecnie?
2. Na czym polega specyfika dziennikarskich, w tym satyrycznych, „niemieckocentrycznych” percepcji polityki zagranicznej Rosji? Skąd biorą się i na czym polegają pojawiające się między nimi różnice?
3. Czym różnią się niemieckojęzyczne dyskursy medialne od innych dyskursów zachodnioeuropejskich? Jaka rola przypada w nich Rosji w zestawieniu z niemieckojęzyczną debatą toczącą się wokół innych państw i problemów?
4. Czy i ewentualnie w jaki sposób niemieckojęzyczne dyskursy medialne korelują z postawami wobec Rosji ujawnianymi w ramach badań opinii publicznej?

Podjęty przez Habilitantkę problem badawczy jest ważny i wart szczegółowego zbadania. Dla recenzenta nie ulega wątpliwości, że wybór pola badawczego, sformułowanie

tematu przedsięwzięcia naukowego, deklarowane cele są w pełni uzasadnione i nie budzą zastrzeżeń. Co ważne, monografia traktuje o temacie, jaki nie został do tej pory - a przynajmniej taka jest wiedza recenzenta - kompleksowo opracowany.

Habilitantka wyraźnie określiła stosowane przez Nią metody badawcze oraz teorie pomocne w zgłębieniu zarysowanego problem. Ten, z uwagi na interdyscyplinarny charakter, wymagał od dr M. Żakowskiej sięgnięcia po zróżnicowane metody i techniki badawcze. Przekonywujące uzasadnienie dla stosowanej metodologii Pani Doktor przedstawiła zarówno w monografii, jak i w Autoreferacie. Tam też szczegółowo wyjaśniła do osiągnięcia jakich rezultatów badań stosowała poszczególne podejścia i metody. Wskazała, że w pracy odniosła się zarówno do teorii, metod i narzędzi badawczych wykorzystywanych w *naukach o polityce*, jak i w *medioznawstwie*. Ważnym punktem odniesienia stały się dla Niej takie kategorie i pojęcia jak: konstruktywistyczny model poznania, zarówno w ujęciu socjologicznym, jak i związanym *stricte z naukami o polityce*; teoria tożsamości społecznej; teoria realizmu i liberalizmu w *nauce o stosunkach międzynarodowych*; teoria krytyczna w obrębie teorii stosunków międzynarodowych; tezy dotyczące implikacji społecznych związanych z zakorzeniem się danego państwa w ramach określonej kultury politycznej czy rozważania na temat zjawiska gnozy politycznej. Czytając monografię, ale i inne publikacje dr M. Żakowskiej, można od razu odnieść wrażenie, że nie jest to li tylko zdawkowe wymienienie różnych podejść obecnych w literaturze, lecz przemyślane działanie będące potwierdzeniem konsekwentnej, rzetelnej pracy Autorki.

Podobnie rzecz się ma w odniesieniu do metod badawczych. Metoda ilościowa, pod postacią ilościowej analizy zawartości treści, znalazła zastosowanie w szczególności w podrozdziałach poświęconych dyskursowi medialnemu w Szwajcarii i w Austrii. Była ona również punktem wyjścia do interpretacji i analiz jakościowych, obecnych w każdym z podrozdziałów pracy. Poczynając od rudymentalnych i zmierzając ku bardziej złożonym metodom i narzędziom badań, Habilitantka skupiła się kolejno na treści analizowanych tekstów i obrazów oraz na dekodowaniu ich semiotyki, włączając aspekt aksjologiczny, odzwierciedlony w symbolach kolektywnych, słowach kluczowych i powracających przedstawieniach wizualnych. W dalszej kolejności podjęła się próby rekonstrukcji tzw. tekstowego obrazu świata, czyli wskazania na panujący w danym zespole tekstów pogląd na temat istnienia i funkcjonowania poszczególnych składników świata, ich hierarchii i związków oraz wzajemnych proporcji. Wnioski wyciągnięte na bazie analizy treści stały się z kolei podstawą do sformułowania dalszych, tym razem szerszej ukontekstowanych tez, w obrębie krytycznej analizy dyskursu. Podejście takie jest jak najbardziej słuszne. Być może

część badaczy miałyby zastrzeżenia co do umiejscowienia tej pracy w ramach dyscypliny *nauki o polityce i administracji*: widząc ją - a i wykorzystany warsztat - chętniej zaklasyfikowaliby ją do *nauki o komunikacji społecznej i mediach*. Ale, jak wspomniano, praca ma charakter interdyscyplinarny. To, po pierwsze, determinuje taki wybór metod. Po drugie, określenie dyskursów obecnych w mediach daje szansę uzyskania odpowiedzi na pytania związane z historią, teraźniejszością i przyszłością, w tym na te odnoszące się do wyjaśnień i prognoz z zakresu *nauk o polityce* (patrz chociażby wpływ takiego a nie innego dyskursu na podejmowane potem decyzje o charakterze politycznym).

Publikacja zachowuje zwartą strukturę, jej części są ze sobą logicznie i merytorycznie powiązane. Treść kolejnych rozdziałów jest - z drobnym zastrzeżeniem, o czym dalej - uzasadniona. Praca zachowuje też właściwe proporcje pomiędzy rozdziałami. Rozdział pierwszy opisuje cechy dystynktywne politycznego dyskursu na temat Rosji w dziewiętnastowiecznej prasie satyrycznej. W kolejnych podrozdziałach przedstawiono ikonograficzne reprezentacje państwa carów w niemieckiej i szwajcarskiej prasie satyrycznej w latach 1848–1914; wizerunek Rosji w mitach narodowych Bułgarów i Serbów zestawiony z obrazem tego państwa obecnym w niemieckojęzycznej karykaturze dotyczącej Bałkanów doby *belle époque*; oraz podobieństwa i różnice w dyskursie naukowym i prasowym na temat Austrii i Rosji, tworzonym przez dziewiętnastowiecznych komentatorów w ramach refleksji dotyczącej założeń ideologicznych Wystawy Światowej w Wiedniu w 1873 r. Rozdział drugi omawia wybrane dyskursy medialne związane ze Związkiem Radzieckim i Rosją w wieku dwudziestym. Przedstawiono w nim narracje dotyczące Rosji obecne w propagandzie państw centralnych w okresie I wojny światowej; postrzeganie Kraju Rad w prasie satyrycznej Republiki Weimarskiej oraz w propagandzie nazistów; a także wizerunek ZSRR we wschodnio- i zachodniemieckiej karykaturze doby *zimnej wojny*. W ostatniej części rozdziału znalazła się - jak w skazuje Autorka „w ramach egzemplifikacji zagadnień związanych ze stereotypem Wschodu obecnym w państwach niemieckiego obszaru językowego - „rosjocentryczna” analiza odbioru opowieści z getta oraz tzw. powieści rosyjskich Szaloma Asza w Niemczech i Austrii do 1938 r.” Rozdział ostatni kreśli najistotniejsze - zdaniem dr M. Żakowskiej - cechy dyskursu na temat Rosji, wyłaniającego się w ramach toczonych współcześnie debat historycznych, utrzymanych nade wszystko w duchu idei *Vergangenheitsbewältigung*. Dokonano analizy motywu krzywdy i winy obecny w niemieckiej i austriackiej polityce pamięci o II wojnie światowej, oraz motywu Rosji Putina jako państwa mogącego służyć z jednej strony za ostrzeżenie, z drugiej zaś - za cywilizacyjny wzór, widoczny na łamach prasy niemieckiej i austriackiej po roku 2000.

Wzmiankowane powyżej zastrzeżenie dotyczy wątpliwości recenzenta, czy praca od początku była przemyślana jako rzeczywista próba ukazania carskiej Rosji/Związku Radzieckiego/Federacji Rosyjskiej w niemieckim, austriackim i szwajcarskim dyskursie medialnym od XIX do XXI wieku, czy też, stanowi ona we fragmentach (acz uczciwie przyznać należy, we fragmentach) próbę kompilacji zagadnień ciekawych (o których pisała wcześniej Autorka) lecz chyba nieco „oddalonych” od głównego problemu, a których „wspólnym mianownikiem” jest li tylko postrzeżenie „Niedźwiedzia” (patrz chociażby *„Rosja w mitach narodowych Bułgarów i Serbów”*).

Monografia powstała w oparciu o adekwatny i obszerny materiał źródłowy (choć z zastrzeżeniem - o czym dalej). W jego skład wchodzić powinny dobre monografie, artykuły w pracach zbiorowych, artykuły z czasopism naukowych oraz źródła internetowe (wnoszące walor aktualności). Z uwagi na charakter pracy niezbędne było szerokie wykorzystanie artykułów prasowych, materiałów ikonograficznych, podręczników, literatury pięknej i pamiętników. Zastrzeżenie recenzenta dotyczy po pierwsze wyboru takich, a nie innych współczesnych tytułów prasowych poddanych analizie. Być może ów wybór powinien być w sposób klarowny uzasadniony?... Po drugie, dr. M. Żakowska poddaje analizie dyskurs medialny na przestrzeni dwóch wieków. Warto zwrócić uwagę, że dyskurs medialny inaczej - za pomocą innych środków - był kształtowany w XIX wieku, a inaczej w czasach nam współczesnych. I tu, choć jak wyżej wspomniano, praca znajduje - słusznie - swe miejsce w badawczej przestrzeni politologa, to specjalista z zakresu *nauki o komunikowaniu i nauki o mediach*, mógłby mieć zastrzeżenia do np. braku jasnej klasyfikacji dyskursu medialnego (czy inaczej, do uproszczenia mediasfery do wybranych typów komunikacji), niedostatecznego nacisku na elementy audiowizualne (zwłaszcza obecne w internecie!) czy - zwłaszcza przy przywoływaniu opinii dziennikarzy - pobieżnego ukazania zjawiska przenikania się dyskursów dziennikarskich i medialnych. Być może należało też skorzystać z takich możliwości, jakie daje współczesna technika i poszukać komputerowych systemów wspomagający analizę zawartości mediów, takich jak chociażby poznański CAST (Content Analysis System for Television – szerzej: <https://wnpid.amu.edu.pl/en/home/cast>).

Oczywiście, pisząc pracę o tak szerokim problemie Autor/Autorka zawsze staje przed dylematem selekcji źródeł i opracowań. Recenzent nie jest specjalistą z zakresu literatury niemieckojęzycznej, ale zastanawiające jest - jak mniemam przy dobrej znajomości języka rosyjskiego - dość wybiórcze skorzystanie z publikacji w tymże języku. Sięgnąć można było chociażby po takie prace jak:

1. Бабкина В.А., *Медвежья метафора в дискурсе немецких сми*, „Филологические науки. Вопросы теории и практики”, Тамбов: Грамота, 2017. No 11(77): в 3-х ч. Ч. 3.
2. Белов В.Б., Максимычев И.Ф., *Образ современной России в Германии*, Москва 2010.
3. Бирюков Н.Г., Григоренко О.Н., Ступникова Н.А., *Стереотипные представления о России в немецком медиадискурсе в условиях информационной войны*, „Наука и Мир”, том: 3 / номер: 4 (32)/2016.
4. Викторова К.К., *Аксиологический аспект языковой репрезентации образа России в современном немецком медиадискурсе*, автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Иркутск 2011.
5. Вороненкова Г.Ф., *Российско-германский дискурс в немецких СМИ* // Г.Ф. Вороненкова // *Журналистика цифровой эпохи: как меняется профессия: материалы Международ. науч.-практ. конф.*, Екатеринбург, 14-15 апреля 2016 года, Екатеринбург 2016.
6. Глушак В.М., *Взаимное восприятие русских и немцев от древности до наших дней* // *Русские и немцы: 1000 лет истории, искусства и культуры* / отв. ред. А. Лаврентьев, Х. Ноймайер. Петербург: Michael Imhof Verlag, 2012.
7. Нагуманова В.А., *Стереотипообразующий потенциал метафоры в создании образа России в немецком публицистическом дискурсе*, „Professional Discourse & Communication” vol. 2 / issue 1/2020.
8. Орехова О.Е., *Образ России в „зеркале” ведущих надрегиональных еженедельников ФРГ*, „Закон и право” 11/2006.
9. Рябов О.В., *Медвежья метафора как фактор международных отношений*, „Лингвокультурология”, 10/2016.
10. Рябов О.В., *Медвежья метафора России как оружие холодной войны* // *Образ России в зарубежном политическом дискурсе: стереотипы, мифы и метафоры: материалы Международной научной конференции*, Екатеринбург, 2010.
11. Сайко Е.Л., *Россия в медиадискурсе Германии: Актуальные фреймы и механизмы их формирования*, „Политическая лингвистика” 2(36)/2011.

I wiele innych. Zastanawiającym jest przy tym niewykorzystanie zwłaszcza pozycji nr 9 i 10 - Autora doskonale znanego Pani Doktor (zwłaszcza, że jeden z tych tekstów wydany jest w ramach publikacji pokonferencyjnej, w jakiej uczestniczyła i Habilitantka).

Praca jest opatrzona syntetycznym - co nie znaczy, że zdawkowym! - podsumowaniem, w którym Autorka konkluduje swoje analizy. Wnioski przedstawiła w sposób klarowny, w 5-punktowym zestawieniu (punkt 6 powinien być chyba „zwykłym” akapitem).

Należy podkreślić, że monografia została napisana starannie, zarówno pod względem językowym jak i edytorskim. Tytuły rozdziałów i podrozdziałów są czytelne i precyzyjnie odnoszą się do analizowanych zagadnień. Być może - acz nie wpływa to na wartość merytoryczną - należało bardziej dopracować styl narracji? Po pierwsze, zasadne byłoby konsekwentne stosowanie narracji bezosobowej (trzecioosobowa, tzw. autorska/odautorska), miast 1-osobowej; po drugie – chwilami styl jest... zbyt publicystyczny, zbyt beletrystyczny. Lecz, jak wskazano, nie umniejsza to wartości merytorycznej, a i podnoszona tematyka niejako „wymusza” takowy styl. Klarownie przeprowadzony wywód oraz poprawność argumentowania i wnioskowania, stanowią podstawę dobrej oceny strony formalnej monografii. Układ bibliografii oraz konstrukcja przypisów (co ważne, nie są to li tylko „odsyłacze” lecz często rozbudowane przypisy erudycyjne) odpowiadają przyjętym standardom. Drobne błędy i nieścisłości o charakterze technicznym (np. niekonsekwencja w stosowaniu kolejności „nazwisko+imię” etc.) nie wpływają w żadnej mierze na wartość merytoryczną pracy, ani jasność wykładu.

Za szczególne cenne recenzent uważa podniesienie problemu satyry i jej możliwości kształtowania konkretnych postaw, konkretnego dyskursu. Zainteresowanie recenzenta humorem oraz satyrą polityczną wzięło się jeszcze z lat 90’tych XX wieku, gdy po raz pierwszy odbywał staż naukowy w Federacji Rosyjskiej. Pojawił się wówczas pomysł przybliżenia „Wschodu” studentom właśnie za pomocą anegdot. Recenzent od kilku lat prowadzi na poznańskim uniwersytecie zajęcia nt. *Satyra polityczna na Wschodzie*. Ich zadaniem jest ukazanie naszych wschodnich sąsiadów - przede wszystkim Rosjan (choć na zajęciach poruszane są i problemy innych narodów zamieszkujących obszar postradziecki) w innym - od podręcznikowo-historycznego - świetle. W dobie coraz łatwiejszego przekraczania granic międzynarodowych szczególnie ważne jest przełamywanie negatywnych stereotypów i „stawianie” przede wszystkim na człowieka, a nie na jego obywatelstwo. Człowiek ten ma swoją historię, poglądy, a także uczucia - w tym i poczucie humoru. Nie należy oczywiście zapominać o różnicach w mentalności, jakie występują u różnych narodów. Zajęcia mają przybliżyć studentom „wschodnią mentalność”. Mentalności nie sposób się nauczyć (podrobić) – można ją tylko przyswoić („wchłonać”) lub niekiedy się na nią nawrócić (jak na wiarę).

Dla badań mentalności ważna jest historia, ale pojmowana jako historia pojęć, wierzeń, zwyczajów, postaw, wychowania itd. Dlatego też prezentacja „suchych” faktów historycznych nie zawsze wystarcza. Ukazanie niektórych wydarzeń XX/XXI wieku w formie anegdot, czy czasami wręcz dowcipów - uzupełnionych historycznym komentarzem, jest - jak można sądzić po nieustającej popularności owego przedmiotu - ciekawą formą promocji zainteresowania Wschodem.

Do niedawna naukowcy zachowywali powściągliwość w badaniu zjawiska humoru, chociaż problem ów nurtował filozofów od tysięcy lat. Nic jednak co ludzkie nie może w nieskończoność unikać naukowej analizy (nie oparła się jej nawet miłość) - i wreszcie, w styczniu 2011 roku odbyło się w Grecji pierwsze, formalne, międzynarodowe sympozjum na temat komedii i humoru. Oczywiście, organizacja takiego poważnego przedsięwzięcia wymaga długich lat wcześniejszych badań, nie mówiąc już o przyswojeniu przez współczesnych specjalistów idei filozoficznych na temat humoru sięgających starożytności. Śmiechem interesował się w końcu już Arystoteles, który błędnie mniemał, że człowiek jest jedyną zdolną do niego istotą¹. Według Platona humor służył do wyładowywania agresji w akceptowany społecznie sposób. Okazanie jawnej wrogości może być ryzykowne, bo prowadzi do konfliktów. Bezpieczniej jest posłużyć się złośliwą karykaturą lub wyśmianiem, szczególnie wtedy, gdy osoba atakowana jest silniejsza i ma nad nami władzę. Zauważmy, jak wiele dowcipów o profesorach krąży wśród studentów, o szefach - wśród pracowników. H. Spencer i Z. Freud zakładali, że humor służy głównie uwolnieniu zbędnego napięcia gromadzącego się na skutek ciężkich doświadczeń. Potwierdza to fakt, że kiedy poziom stresu rośnie, na przykład podczas katastrof, często pojawiają się żarty na temat trudnej sytuacji, czyli przejawy czarnego humoru. Choć bywa on wręcz niesmaczny, to pozwala odreagować napięcie i uporać się ze stresem². Badacze, próbując zrozumieć fenomen humoru, analizują różnego rodzaju żarty. Schemat odbioru humoru jest dość stały. Doświadczamy jakiejś sytuacji. Bazując na swojej wiedzy i doświadczeniu, przewidujemy, co może się zdarzyć dalej. I wtedy okazuje się, że nie mieliśmy racji. Zdarza się coś innego, niż się spodziewaliśmy. Dzięki operacjom umysłowym dochodzimy w końcu do wniosku, że zaistniałe rozwiązanie jest przewrotne, ale logiczne, niepozbawione sensu. Podejście to,

---

¹ Ł. Donaj, *Современная политическая сатира и политическая культура. Рассуждения на отдельных примерах юмора в постсоветских странах*, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne, nr 3/2015, s. 66; K. Szymborski, *Poprawka z natury. Biologia, kultura, seks*, Warszawa 1999; K. Szymborski, *Naukowy humor. Chichot zza wielkiej wody*, „Wiedza i Życie” 7/2014.

² Ł. Donaj, *Современная политическая...*, wyd. cyt., s. 66-67; Ł. Donaj, M. Barańska, *Memetics and Political Science. Chosen problems*, „PolitBook” 2/2013, s. 123-124.

nazywane teorią niespójności ze względu na pozorną niespójność puenty i kontekstu wprowadzającego, jest dziś dość powszechnie przyjmowane³.

Powyższe odnieść można i do polityki - humor był w niej (a raczej obok niej) obecny od zarania dziejów. Jak wskazuje W. K. Szalkiewicz kolebką uprawianej przez opozycję humorystycznej kontrpropagandy są starożytne Chiny, gdzie powstawały piosenki (kuplety) i przepowiednie, zapowiadające upadek nie lubianych władców. W okresie Oświecenia, w związku z rozwojem retoryki i erystyki, ewoluowały nowe formy literackie, które w satyryczny sposób ilustrowały rzeczywistość. Bajki, powiastki, pamflety i paszkwile pełniły dla ówczesnych odbiorców podobną rolę, jaką dla współczesnych pełnią felietony i kabarety, pełne anegdot i dowcipów. Co ciekawe, ich autorami były najczęściej osoby z najbliższego otoczenia władców, tak jak np. w Polsce I. Krasicki, królewski kapelan, który nie wahał się nawet kpić z innych przedstawicieli stanu duchownego. Również w USA, kolebce marketingu politycznego, przywódcy polityczni mają długą tradycję robienia z siebie pośmiewiska, stając się bohaterami popularnych dowcipów⁴.

Ale satyra polityczna może z powodzeniem wychodzić poza granice jednego państwa czy narodu. Recenzowana monografia jest tego doskonałym przykładem. W dobie zagrożeń hybrydowych, w dobie wojen informacyjnych warto sięgać po takie publikacje i zastanowić się także nad tym, jak przebiega proces instrumentalizowania dowcipu politycznego⁵.

Całkowity dorobek publikacyjny Habilitantki w wymiarze ilościowym, jak na 10-letni okres po doktoracie, jest zadowalający. Oprócz monografii *Kłopoty z niedźwiedziem. Rosja w ...*, Pani Doktor jest autorką książki *Russland- i Polendeutsche. Zaprogramowanie kulturowe niemieckich „późnych przesiedleńców” z Rosji i z Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2011 [aczkolwiek trzeba też zauważyć, że jest to najprawdopodobniej książka wydana na podstawie rozprawy doktorskiej], współautorką kolejnej (wraz z: A. de Lazari, O. Riabow): *Europa i Niedźwiedź*, Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia 2013. Jest także autorką 18 rozdziałów w pracach zbiorowych (4 po angielsku, 2 po rosyjsku) oraz autorką bądź współautorką 6 artykułów naukowych wydanych w czasopiśmie polskich i rosyjskich

---

³ Ł. Donaj, *Современная политическая...*, wyd. cyt., s. 67; E. Gierych, *Mózg się śmieje. Załap, o co chodzi*, <http://kiosk.onet.pl/charaktery/1231962,1251,1,artykul.html> (6.06.2005); A. Radomska, *Moc śmiechu i humoru*, „Charaktery” 8/1998, s. 25-27; A. Radomska, *Co kogo śmiesz? O różnicach indywidualnych w preferencjach komizmu u ludzi dorosłych*, „Nowiny Psychologiczne” 3/2000, s. 73-79.

⁴ Ł. Donaj, *Современная политическая...*, wyd. cyt., s. 67-68; M. Klimowicz, *Memy polityczne. Beczka prochu, czy wentyl bezpieczeństwa?*, <http://www.marketingpolityczny.org/memy-polityczne-beczka-prochu-czy-wentyl-bezpieczenstwa/#.UUrJTDdfbXI> (25.11.2014).

⁵ Ł. Donaj, *Современная политическая...*, wyd. cyt., s. 76; J. Darczewska, *Federalna Służba Bezpieczeństwa w zwierciadle rosyjskiego dowcipu sieciowego*, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2014-08-04/federalna-sluzba-bezpieczenstwa-w-zwierciadle-rosyjskiego> (30.04.2021).

(po polsku lub angielsku). Dr M. Żakowska była też współredaktorką pracy zbiorowej, wraz z: A. Dąbrowska, J. Parnes, *Europa swoich, Europa obcych. Stereotypy, zderzenia kultur, dyskursy tożsamościowe*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2017.

Jeżeli chodzi o merytoryczną jego ocenę, to należy wskazać na wyraźną spójność tematyczną oraz nieco zróżnicowany, ale generalnie wysoki, poziom merytoryczny. Dorobek publikacyjny Habilitantki jest zatem wystarczający zarówno w wymiarze ilościowym, jak i jakościowym. Publikacje są spójne tematycznie i oscylują wyraźnie wokół głównej problematyki badawczej. Jedyna uwaga - patrz też ocena udziału w konferencjach - dotyczyć może braku publikacji w periodykach niemieckojęzycznych. Biorąc pod uwagę zainteresowania badawcze Pani M. Żakowskiej byłoby zasadne poddać Jej dokonania także pod ocenę recenzyjną autorów wywodzących się z kręgu niemieckojęzycznego.

Oceniając warsztat badawczy Habilitantki, należy podkreślić, iż przedstawione do oceny oryginalne dzieła twórcze - monografia *Kłopoty z niedźwiedziem. Rosja w ...*, ale i pozostałe publikacje - wskazują na jego dobre opanowanie. Pewnym mankamentem może być - patrząc na recenzowaną monografię - powielanie fragmentów wcześniej publikowanych przez Autorkę prac. Z jednej strony, zgłębiając przez dobrych kilka lat dany problem, jest to nieuniknione i uprawnione; z drugiej jednakże - należałoby to wyraźnie zaznaczyć. Podkreślić należy jednak także, że w zdecydowanej większości prac Autorka wykracza poza prezentację i opis. Pojawiają się wątki analityczne i są formułowane wnioski.

Konkludując, stwierdzić należy, iż monografia naukowa wskazana jako osiągnięcie naukowe spełnia wymóg ustawy wniesienia znaczącego wkładu w rozwój dyscypliny naukowej. Ma ona charakter nowatorski, twórczy i prezentuje wystarczający poziom metodologiczny.

Cytowania i Indeks Hirscha

Indeks Hirscha (według bazy Google Scholar) wynosi dla Habilitantki 2; liczba cytowań (wedle tej samej bazy) – tylko 15. Owszem, w przypadku nauk humanistycznych i społecznych owe cytowania i indeksy zazwyczaj nie są tak wygórowane, jak w przypadku nauk ścisłych, jednakże mając do czynienia z kandydatem do uzyskania stopnia doktora habilitowanego, należałoby chyba wymagać większej „rozpoznawalności”. Swego rodzaju usprawiedliwieniem może być fakt, że Pani M. Żakowska umieszcza swoje publikacje w bazach, po które też często sięgają badacze (patrz chociażby: www.researchgate.net

czy <https://cyberleninka.ru>), a „odczytania”/”pobrania”/”cytowania” z nich nie zawsze są odnotowywane przez wymagane odgórnie statystyki.

Kierowanie międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach

Habilitantka wykazała w Autoreferacie, iż w okresie po doktoracie była zaangażowana jako główny beneficjent lub wykonawca czterech projektów badawczych. W latach 2010-2011 współpracowała przy realizacji następujących grantów naukowych: „*Wizerunek Rosji-niedźwiedzia w kulturach europejskich*” (finansowany przez NCN), oraz „*Czy powinniśmy bać się Rosji? Czy Rosja powinna bać się Europy?*” (finansowany przez Fundację Batorego). Od maja 2011 do stycznia 2012 r., jako stypendystka fundacji SCIEX, zrealizowała na Uniwersytecie St. Gallen w Szwajcarii projekt naukowy „*The ‘Russian Bear’ metaphor in 19th century Swiss press discourse*”. Z kolei w 2013 r. został Jej przyznany grant WSMiP UŁ dla młodych naukowców na realizację tematu badawczego „*Wizerunek Rosji w niemieckim i austriackim dyskursie politycznym w XIX i XX w.*” Jak na okres lat 10-ciu nie są to osiągnięcia wybitne. Brak jest wskazania jaki był rzeczywisty udział w pozyskiwaniu tychże grantów, jaka spoczywała na Niej odpowiedzialność, co było wymiernym efektem grantów etc. Ponadto, studiując uważnie dokumentację przekazaną do oceny recenzenta można odnieść - niestety - wrażenie, że pobyt w szwajcarskim uniwersytecie jest sztandarowym osiągnięciem Habilitantki, jakie rekompensuje wszelkie inne niedostatki...

Wygłoszenie referatów na międzynarodowych lub krajowych konferencjach tematycznych

Dr M. Żakowska uczestniczyła - od uzyskania doktoratu w lutym 2010 r. do sierpnia 2020 r. - z wystąpieniami na 30 konferencjach naukowych i wykładach gościnnych: krajowych i międzynarodowych, w Polsce i za granicą. Może średnia wystąpień „na rok” nie jest imponująca, liczy się wszakże jakość. O ile uczestnictwo w konferencjach organizowanych w Polsce (w tym także tych na poziomie międzynarodowym) uznać można za w pełni zadowalające, niedosyt budzi udział w konferencjach za granicą. Z jednej strony docenić należy wygłoszenie referatów na Uniwersytecie Łotewskim w Rydze, na Uralskim Uniwersytecie Federalnym w Jekaterynburgu, na Uniwersytecie Macedońskim w Salonikach, na Uniwersytecie w Budapeszcie, na Uniwersytecie w Tartu, na Uniwersytecie Sofijskim

im. św. Klemensa z Ochrydy w Sofii oraz na Petersburskim, z drugiej - śladowa obecność na konferencjach w państwach niemieckojęzycznych (patrz: wystąpienie na Uniwersytecie w St. Gallen... i to dekadę temu!) jest zastanawiająca...

Osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i w zakresie popularyzacji nauki

W ramach zajęć dydaktycznych na kierunkach „stosunki międzynarodowe”, „politologia” i „międzynarodowe studia kulturowe” oraz w Studium Doktoranckim Nauk o Polityce dr Magdalena Żakowska prowadziła/współprowadziła dwadzieścia zajęć konwersatoryjnych, dziewiętnaście wykładów oraz pięć ćwiczeń. Jedenaście z przedmiotów prowadzonych było metodą elearningu (w tym metodą blended learning), zaś trzy wykłady - w języku angielskim. Jak podkreśla Habilitantka, a czemu recenzent daje wiarę, wszystkie zajęcia miały charakter autorski i zostały wysoko ocenione przez studentów wypełniających ankiety ewaluacyjne. Co ważne, zajęcia te w przeważającej mierze korespondowały z jej zainteresowaniami badawczymi. I tak, wiedzę z zakresu zagadnień związanych *stricte z naukami o polityce* - w ujęciu ogólnym - przekazywała w ramach przedmiotów „*Teoria stosunków międzynarodowych*”, „*Positivist approaches in IR*”, „*Międzynarodowe stosunki polityczne*” oraz „*Globalizacja i regionalizacja*”. Tematykę dotyczącą kulturowych uwarunkowań stosunków międzynarodowych zawarła w treści prowadzonych lub współprowadzonych wykładów i konwersatoriów takich jak: „*Międzynarodowe stosunki kulturowe*” „*Uprzedzenia i zaprogramowanie kulturowe w stosunkach międzynarodowych*”, „*Cywilizacja europejska*”, „*Tożsamość europejska czasu przełomów*“, „*Idea zderzenia cywilizacji w myśli europejskiej*”, „*Tożsamość kulturowa krajów Europy Środkowo-Wschodniej*“, „*Mity i stereotypy kulturowe*”, a także „*Dyplomacja publiczna i zarządzanie dziedzictwem*”. Problematykę dotyczącą polityki wewnętrznej i zagranicznej Rosji, w tym Rosji współczesnej, poruszała w ramach zajęć takich jak: „*Rzeczywistość postkomunistyczna Rosji*”, „*Procesy transformacji systemowej w krajach WNP*”, „*Rosja i Zachód – wzajemne postrzeganie*”, „*Kultura współczesnej Rosji*“, „*Wzajemne uprzedzenia Polaków i Rosjan*”, a także współprowadząc „rosyjską” część wykładów i konwersatoriów z zakresu „*Rzeczywistości i polityki międzynarodowej państw Europy Wschodniej*”, „*Międzynarodowej ochrony praw człowieka*“, „*Sojuszy strategicznych i nowych inicjatyw integracyjnych w XXI wieku*”, „*Odradzania się etniczności w krajach postkomunistycznych*” oraz w ramach przedmiotu „*Europa - Chiny - USA: dialog i współzawodnictwo*”. Prowadziła też wykłady

i konwersatoria z zakresu szeroko rozumianej integracji europejskiej: „*Modele integracji w Europie*”, „*Państwa Europy Zachodniej - polityka międzynarodowa i bezpieczeństwa*”, „*Problemy UE w XXI w.*”, „*Europa po 1989 r.*”, „*Wielokulturowość w UE*”, „*Europejskie modele wielokulturowości*”, a także wykład „*Small countries in Europe*”. Co niezwykle ważne, zwłaszcza w kontekście recenzowanego osiągnięcia naukowego, Habilitantka prowadzi/współprowadzi też zajęcia z zakresu medioznawstwa, m.in. „*Prasa obcojęzyczna*”, „*Antropologia wizualna: fotografia i obraz w przekazach medialnych*”, „*Kanon piękna w kulturze wysokiej i popularnej*” (wykład prowadzony również w języku angielskim), a także „*Ochrona własności intelektualnej*”. Tu jednakże pojawia się pytanie, czy osoba legitymująca się takim wykształceniem (nie deprecjonując owego wykształcenia, ale daleko mu do specjalisty z zakresu medioznawstwa) powinna takowe przedmioty wykładać?... Acz, to bardziej pytanie do Uczelni niż do Habilitantki.

Docenić należy działalność organizacyjną i popularyzatorską Habilitantki. Regularnie uczestniczyła w przygotowywaniu programu specjalności „*europejskiej*” oraz specjalności „*dziennikarstwo i europeistyka*” na WSMiP UŁ na kierunku „*stosunki międzynarodowe*” (drugi stopień, w latach: 2013, 2014, 2015 i 2016 r.). Jak podkreśla, miała również wkład (żał, że nie wiemy jaki) w przygotowanie programu specjalności „*regiony Europy*” na kierunku „*stosunki międzynarodowe*” drugiego stopnia, a także strategii promującej tą specjalność (2017 r.) we współpracy między katedrami WSMiP UŁ: Katedrą Studiów Europejskich, Katedrą Studiów Brytyjskich i Krajów Wspólnoty Brytyjskiej oraz Katedrą Badań Niemcoznawczych. W 2017 r. została opiekunem wyżej wymienionej specjalności. Od 2010 roku jest też opiekunem Koła Naukowego Europy Wschodniej, z którym organizowała/współorganizowała kilka konferencji, debat etc. Współorganizowała i prowadziła warsztaty dla uczniów szkół średnich. Promowała macierzysty Wydział na łódzkich Targach Edukacyjnych oraz podczas spotkań autorskich, reklamujących dorobek pracowników WSMiP UŁ. W 2013 roku uczestniczyła w procesie przygotowywania wniosku do MNiSW o przyznanie uprawnienia do nadawania stopnia doktora habilitowanego dla WSMiP UŁ, należy dodać, że wniosek ów został zaakceptowany. Pośredniczyła również w przygotowywaniu wniosku - znów, z sukcesem - o nawiązanie współpracy między UŁ a Uniwersytetem Państwowym w Astrachaniu (2017/2018).

Dr M. Żakowska jest członkiem Polskiego Towarzystwa Studiów Międzynarodowych, Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich oraz Towarzystwa Polsko-Austriackiego. Recenzowała też artykuły naukowe publikowane w czasopiśmie „*Nowa Polityka Wschodnia*”

i „Eastern Review” (acz, recenzowanie to inny poziom, niż uczestnictwo w pracach redakcji czasopism - inna sprawa, że na to pewnie przyjdzie niedługo czas).

Aż dziwne, że takowe zaangażowanie Habilitantki zostało tylko raz docenione przez macierzystą Uczelnię, i to raczej w kontekście działań *stricte* badawczych: w 2014 r. uzyskała nagrodę Rektora UŁ II stopnia za monografię *Europa i Niedźwiedź* (opublikowaną przez Centrum Polsko-Rosyjskiego Dialogu i Porozumienia, Warszawa 2013; współautorzy książki: A. de Lazari i O. Riabow).

Opieka naukowa nad studentami

Doktor M. Żakowska prowadziła cztery seminaria licencjackie (m.in. *„Zaprogramowanie kulturowe narodów Europy”*, *„Tożsamość europejska czasu przełomów”* oraz *„Europa i świat zewnętrzny: polityka, zderzenia kultur, przekazy medialne”*), a także współprowadziła dwa seminaria magisterskie (temat: *„Problemy współczesnej Europy w analizach naukowych i przekazach medialnych”*). W ich efekcie w latach 2010-2020 wypromowała łącznie pięćdziesiąt trzy prace licencjackie i czternaście prac magisterskich. W tym czasie zrecenzowała także łącznie 144 prace licencjackie i magisterskie. To, jak i inne elementy Jej dorobku, świadczy o dobrym przygotowaniu do dalszej kariery naukowej, w tym także w charakterze promotora prac doktorskich.

Staże w zagranicznych ośrodkach naukowych

Jak wskazuje Habilitantka, w okresie po doktoracie odbyła 5 pobytów badawczych:

1. na Uniwersytecie w St. Gallen, w związku z realizacją projektu dotyczącego obrazu Rosji w dziewiętnastowiecznym szwajcarskim dyskursie satyrycznym; pobyt był sfinansowany przez fundację SCIEEX (2011-2012);
2. na Uniwersytecie w Chemnitz, w ramach którego przeprowadziła m.in. kwerendę biblioteczną dotyczącą wizerunku Rosji w niemieckim i austriackim dyskursie medialnym w XIX w.; został on zrealizowany w ramach DAAD Ostpartnerschaftsprogramm (2012);
3. w Berlinie, w ramach którego przeprowadziła kwerendę w Staatsbibliothek zu Berlin; pobyt był zrealizowany w ramach grantu WSMiP dla młodych naukowców (2013);

4. w Smoleńsku, na potrzeby dokumentacji „polskich śladów” w architekturze i głównych miejscach pamięci na terytorium tego miasta i okolic, w ramach badań współczesnych przejawów rosyjskiej polityki i pamięci historycznej (2016);
5. w Smoleńsku i Petersburgu, w związku z obserwacją uczestniczącą nastrojów społecznych w Rosji przed i po wyborach parlamentarnych (luty i sierpień 2016 r.).

Bilans ów jest zadowalający, choć - znów - chciałoby się widzieć znacznie więcej wyjazdów do krajów niemieckojęzycznych...

KONKLUZJA

W przedstawionej monografii pt. *Kłopoty z niedźwiedziem. Rosja w niemieckim, austriackim i szwajcarskim dyskursie medialnym od XIX do XXI wieku*, oraz w całym dotychczasowym dorobku naukowym, dr M. Żakowska udowodniła, że potrafi samodzielnie formułować i rozwiązywać problemy badawcze. Potwierdziła tym samym przygotowanie do samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Jej dotychczasowy dorobek naukowy wnosi istotny wkład w rozwój dyscypliny naukowej: *nauki o polityce i administracji*.

Z uwagi zatem na fakt, że dorobek naukowo-badawczy oraz dydaktyczny Habilitantki w stopniu wystarczającym, choć z drobnymi zastrzeżeniami, odpowiada normom i standardom określonym w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych, tytule naukowym i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz.595 ze zm. DZ.U. z 2005, nr 164, oraz art. 33 ust. z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki), wnioskuję o dopuszczenie Pani dr Magdaleny Żakowskiej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Z wyrazami szacunku

prof. UAM dr hab. Łukasz Donaj